

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Jednání mladistvých delikventů

Delinquency of juvenile

Vedoucí práce:

PhDr. ThDr. Václav Mitáš, Th.D.

Autor:

Kamila Tittelbachová

2010

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. ThDr. Václavu Mitášovi, Th.D. za cenné rady, podněty a připomínky při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla vyjádřit své poděkování sociálním pracovníkům diagnostického ústavu pro mladistvé, za to, že mě mezi sebe vlídně přijali a poskytli mi tak mnoho významných zkušeností, poznatků a důležitých informací pro mé šetření. V neposlední řadě chci poděkovat své rodině za trpělivost a materiální podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze, dne 16.4.2010

Kamila Tittelbachová

Anotace

Bakalářská práce „Delikvence mladistvých“ se zabývá problematikou patologického jednání u mladistvých a nahlíží na něj jako na problém multifaktoriálního charakteru. Popisuje především příčiny delikventního jednání, možnosti prevence a následné intervence. Pomocí jednotlivých případů ukazuje, proč k danému chování došlo, jaké intervenční prostředky byly využity a především jaké prostředky měly být využity, aby došlo k nejefektivnější pomoci.

Anotation

The bachelor's work „Delinquency of juveniles“ engages in problematic of pathology behaviour at juveniles and peep on it as a problem which has multifactorial character. It describes above all causes of delinquency behavior, possibilities of preventative and following intervention. With the help in every cases it shows why reach this kind of behaviour, spektrum of used intervention and recommendation how should to look the convenient intervention so that the help was been the best.

Klíčová slova

Delikvence, mladiství, rodina, příčina, intervence.

Keys words

Delinquency, juveniles, family, causes, intervention.

ÚVOD.....	6
1. VYMEZENÍ POJMŮ	7
1.1. PREDELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ	7
1.2. DELIKVENCE	7
1.3 DELIKVENCE MLÁDEŽE	7
1.4 MLADISTVÍ.....	7
1.5. MORÁLKA A JEJÍ VÝVOJ	8
2. PŘÍČINY DELIKVENTNÍHO JEDNÁNÍ.....	9
2.1 OSOBNOST	10
2.2 VROZENÉ OSOBNOSTÍ DISPOZICE A PORUCHY CHOVÁNÍ	11
2.2.1 Neurotické poruchy	11
2.2.2 Poruchy nálad a schizofrenní poruchy.....	12
2.2.3 Poruchy osobnosti	12
2.2.4 Poruchy chování.....	13
2.3 DĚDIČNOST	16
2.4 RODINA.....	17
2.5. ŠKOLA	20
2.6. SKUPINY A SUBKULTURY	21
2.6.1 Vymezení pojmů skupina a subkultura.....	21
2.7 SPOLEČENSKÉ PROSTŘEDÍ A DALŠÍ OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY	24
2.7.1 Etnický původ	24
2.7.2 Vliv médií.....	24
3. PREVENCE A INTERVENCE.....	25
3.1 PREVENCE.....	25
3.1.1 Primární prevence	25
3.1.2 Sekundární prevence	25
3.1.3 Terciární prevence.....	27
3.2 INTERVENCE A JEJÍ ZPŮSOBY	28
3.2.1 Zařízení a služby	28
3.2.2 Orgány sociálně–právní ochrany dětí	28
3.2.3 Kurátor pro mládež.....	29
3.2.4 Druhy opatření	29
3.2.5 Formy následné péče	33
4. METODY PRÁCE S DELIKVENTNÍ MLÁDEŽÍ	34

4.1. PŘÍPADOVÁ PRÁCE.....	34
4.2 PRÁCE S RODINOU	35
4.3 SLUŽBY POSKYTOVANÉ RODINĚ	37
4.3.1 Krizové služby	37
4.3.2 Poradenské služby.....	37
4.3.3 Terapeutické služby.....	37
5. KAZUISTIKY	38
5.1 JOHANA 16.....	39
5.1.1 Definice problému.....	39
5.1.2 Zhodnocení rodinného prostředí	39
5.1.3 Intervenční postup.....	39
5.1.4 Využití intervenční prostředky:	39
5.1.5 Vhodná intervence:.....	39
5.2 MIRKA 15.....	39
5.2.1 Definice problému.....	41
5.2.2 Zhodnocení rodinného prostředí	42
5.2.3 Intervenční postup.....	42
5.2.4 Využití intervenční prostředky	42
5.2.5 Vhodná intervence.....	42
5.3 JANA 16	43
5.3.1 Definice problému.....	43
5.3.2 Zhodnocení rodinného prostředí	44
5.3.3 Intervenční postup.....	44
5.3.4 Využití intervenční prostředky	44
5.3.5 Vhodná intervence.....	44
5.4 RADKA 16.....	45
5.4.1 Definice problému.....	46
5.4.2 Zhodnocení rodinného prostředí	46
5.4.3 Intervenční postup.....	46
5.4.4 Vhodná intervence.....	47
5.5 ŽANETA 16.....	47
5.5.1 Definice problému.....	48
5.5.2 Zhodnocení rodinného prostředí	48
5.5.3 Intervenční postup.....	49
5.5.4 Využití intervenční prostředky	49
5.5.5 Vhodná intervence.....	49

ZÁVĚR.....	50
SEZNAM LITERATURY.....	51
LITERÁRNÍ ZDROJE	51
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	52

ÚVOD

Deliktence mládeže je v posledních letech poměrně hodně diskutované téma. Média nás velmi často o tomto patologickém jevu informují. Díky tomu už není společnost pouze kritická, ale sleduje i příčiny a důsledky toho jednání. Jako největší problém shledávám absenci komplexní péče včetně péče následné, jak o delikventní jedince, tak jejich rodiny. Péče o delikventy se odehrává v rámci jednotlivých subjektů a chybí jejich vzájemná propojenost. Předpokladem efektivního řešení je pochopitelně spolupráce obou stran.

Problematikou delikventního jednání mladistvých se zabývá řada odborníků v prostředí ČR například L. Čírtková, M. Vágnerová a v neposlední řadě O. Matoušek, který je zároveň i praktikem.

Práce je rozdělena na dvě části. První část obsahuje především příčiny vzniku delikventního jednání, dále možnosti prevence a následné intervence. Ve druhé části práce se zaměřuji na praktickou ukázkou možných příčin na jednotlivých případových studiích a využití jak preventivních tak intervenčních postupů.

Cílem práce je aplikovat teoretické poznatky na případy z praxe, na příčiny, prevenci a intervenci delikventního jednání. Snažila jsem se tuto práci pojmout jednak jako teoretický exkurz, tak jako praktickou ukázkou toho, kde se jednotlivé příčiny objevují, jakým způsobem zafungovala preventivní opatření a jakým způsobem byla využita intervence.

1. VYMEZENÍ POJMŮ¹

1.1. PREDELIKVENTNÍ CHOVÁNÍ

Představuje chování, u kterého je větší pravděpodobnost, že se z něho v budoucnu vyvine chování kriminálního charakteru. Projevuje se především agresivitou vůči ostatním, záškoláctvím a útěky z domova.

1.2. DELIKVENCE

Za delikvenci se ve většině považují všechny typy jednání, které určitým způsobem porušují společenské normy chráněné zákony. Jsou to tedy všechny trestné činy, protisociální činy a přestupky, které spáchali nezletilí.

1.3 DELIKVENCE MLÁDEŽE

V západních zemích téměř u každého muže a téměř u poloviny žen v období dospívání dochází k překročení zákona. Ve většině případů nemá tato kriminalita závažné důsledky a odehrává se v ojedinělých epizodách. Výsledkem tohoto jednání je často pobyt v ústavu či ve věznici. U těchto jedinců se nedá vyloučit budoucí riziko sociálního selhání včetně kriminální dráhy. Většina mladých lidí se trestné činnosti dopouští ve skupině. Existuje několik rizikových faktorů, které ovlivňují toto jednání. Je to například vrozený syndrom hyperaktivity, snížená úroveň rozumových schopností, selhávající rodinné prostředí, závadová parta apod.

1.4 MLADISTVÍ

Mladiství je dle trestního práva ČR osoba od 15 do 18 let. Je to osoba trestně odpovědná, ale při ukládání trestu se berou ohledy na její věk. Trestný čin, který mladiství spáchá, se

¹ MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 46

nazývá provinění. Odpovědnost mladistvého se posuzuje podle rozumové a mravní vyspělosti, zda byl schopen ovládat své jednání.

1.5. MORÁLKA A JEJÍ VÝVOJ

Morálka úzce souvisí s delikventním jednáním, její vývoj má bezpochyby vliv na budoucí chování. Její narušení ve většině představuje i narušení normálního jednání. Má několik složek a každá z nich má jiný vliv na lidské chování. Jsou to *morální názory*, které nám ukazují, že i delikventně jednající mladistvý si je schopen uvědomit, co je dobré a co špatné. Morální postoje jsou u delikventní mládeže někdy přejímány z postojů vůdčích osobností. Jejich chování často společnost neschvaluje nebo ho přímo kvalifikuje jako trestný čin. Zvnitřněné morální normy definoval Kohlberg. Existují tři stádia vývoje morálky – předkonvenční, konvenční a postkonvenční. Předkonvenční morálka charakteristická soustředěností na vlastní osobu. Řídí se tím, co je vynucováno silou a mocí. Morálka je zde v základním stadiu, člověk nemá ještě plné vědomí o fungování zákonů a norem. Konvenční rozšiřuje se sociální perspektiva na větší skupinu. Člověk se umí ztotožnit s perspektivou blízkého člověka. Za dobré považuje to, co blízká osoba. U Postkonvenční morálky je člověk ztotožněn s platností lidských práv a důstojnosti. Dochází zde k prosociálnímu zaměření osobnosti.²

² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Praha: 1998. s. 57

2. PŘÍČINY DELIKVENTNÍHO JEDNÁNÍ

Příčiny patologického jednání mladistvých jsou navzájem propojené faktory, které ovlivňují jejich chování. Jedná se o činitele vrozené i o činitele získané působením okolních vlivů.

2.1 OSOBNOST

„Osobnost lze charakterizovat jako duševní celek, charakteristický: vnitřní jednotou a strukturovaností jeho dílčích složek, individuální specifičností, odlišností od jiných osobností, vývojovou kontinuitou, tj. relativní stálostí konstelace psychických vlastností v průběhu vývoje. Vzhledem k tomu, že za normálních okolností jde o integrovaný komplex všech psychických projevů, závisí její uchování na mnoha různých funkčních systémech mozku a jejich propojení. Lidská osobnost představuje stejně variabilní, multidimenzionální strukturu a jak v rámci široké normy, tak v jednotlivých kategoriích psychických poruch a chorob. Rysy osobnosti slouží jako dobrý predátor nejen míry rizika vzniku odchylky, ale i pravděpodobnosti zlepšení stavu vlivem léčby (Cloninger, 2002).“³

V návaznosti na delikventní jednání mladistvých je období dospívání pro nás důležité, protože zde dochází ke změnám v oblasti biologické, psychické i sociální, které se pak odráží v chování mladých lidí. Aktivní komunikace a podpora dítěte je důležitá, pokud chybí, může se vyskytnout riziko negativního jednání dítěte. Pro adolescentního jedince představuje toto období velmi důležitý mezník v jeho životě. Mění se jeho emoční prožívání, dochází ke změně způsobu myšlení a hledání vlastní identity. V oblasti citového prožívání dochází k velkým změnám, často se setkáváme s větší labilitou, dráždivostí, přecitlivělými reakcemi, destruktivním řešením konfliktů a s agresivním jednáním.⁴

Složky osobnosti, které doprovází delikventní jednání⁵:

³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 70

⁴ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 789

⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. S. s. 57

Impulzivita - Matoušek uvádí, že bezprostředně souvisí se syndromem hyperaktivity, často se jedná o vlastní pocit okamžitého uspokojení. Delikventně jednající osoby mají leckdy méně komplexní vnímání světa, mají svou specifickou strukturu vnímání světa a budoucnost si představují s nereálným optimismem.

Sebehodnocení – výzkumy ukazují, že většina delikventních jedinců má negativní sebehodnocení, sami sebe si neváží, nepřipisují si žádné hodnoty. Pomocí kriminálních činů si může jedinec s nízkým sebehodnocením zvýšit pocit vlastní hodnoty, kriminalita by v tomto případě představovala určitý obranný mechanismus.

Morálka – Morálku a její vývoj jsme vysvětlili ve výkladu pojmů na začátku práce.

Agrese – je přirozenou složkou našeho chování. Zahrnuje v sobě hodně specifických jevů, člověk je tak schopen agresí promítnout do různých forem svého jednání (např. agresivně komunikovat, myslet či se agresivně chovat).

Teorie agrese podle Čírtkové⁶

Pro výklad agrese můžeme vyjít ze čtyř teorií, které uvádí ve své práci Čírtková. Jedná se o teorii psychoanalytickou, teorii frustrace, yalskou hypotézu a lernteoretickou koncepci.

Psychoanalytická teorie, kde agrese představuje instinktivní složku osobnosti, je to vrozená psychická výbava. Vedle libida naše podvědomí ovládá ještě tzv. pud agrese. Agresivní člověk má větší pud agrese, a proto ve většině případů i agresivně jedná. Teorie frustrace vysvětluje, že pokud jde o vnitřní pohnutky, agrese může být motivována různými potřebami, ať už fyziologickými či sociálními. „*S frustrací souvisí deprivace, frustrující situace znamená, že se nedostává podnětů pro uspokojení potřeby. Existuje například senzorická deprivace, představuje pobyt jedince ve stimulačně chudém monotóním prostředí.*“⁷ Yalská hypotéza je frustrační teorií J. Dollarda z roku 1931. Tvrdí, že frustrace je vždy podnětem agresivity. Dále nám tato teorie agresivitu vysvětluje jako podmíněnost, která není biologická, ale zřejmě vzniká v průběhu procesu učení. Lernteoretická koncepce ve svém základu navazuje na behaviorismus. Důraz je zde kladen na proces socializace, kde jsou osvojovány produkované vzorce chování. Předpokládá, že veškeré chování je naučené. Stěžejním bodem této koncepce je to, že

⁶ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006. s. 158

⁷ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006. s. 171

jedinec se nezachová určitým způsobem, protože to má v genetické výbavě, ale protože to má odpozorované.

2.2 VROZENÉ OSOBNOSTÍ DISPOZICE A PORUCHY CHOVÁNÍ

Mezi vrozené osobní dispozice řadíme především genetiku, o které se ještě zmíníme. Poruchy osobnosti ovlivňují naše jednání, chování, mohou ovlivňovat zdravý úsudek, mohou zkreslovat odhad určité situace a vyvolávat přehnané reakce. Osoba s určitou poruchou osobnosti, chování či intelektu má větší sklon jednat patologicky.

Základní rozdělení psychických poruch⁸

poruchy neurotické

poruchy nálad a schizofrenní poruchy

poruchy osobnosti a chování

poruchy intelektu

Jmenované dispozice vytvářejí psychopatologii osobnosti, něco odlišující se od norem. „Stanovit jednoznačně hranice duševního zdraví normality není snadnou záležitostí. Je třeba si uvědomit, že to, co je normální bývá často závislé na pojetí normality, která může být hraničních a nevýrazných jevů poplatné době a přístupu společnosti.“⁹

2.2.1 Neurotické poruchy

Představují funkční psychické onemocnění, které je vyvolané změnami centrální nervové soustavy, ale neohrožuje podstatu osobnosti. Často vznikají na podkladu dlouhodobě neřešené psychické zátěže, především neřešim konfliktů a stresu. Řadíme mezi ně neurastenii (dráždivou slabost), úzkostnou poruchu, fobickou poruchu, obsedantně kompulzivní poruchu (vtíravé, nepříjemné a ohrožující představy), depresivní neurózu, disociační porucha (též „hysterická neuróza). Obecně se s neurotiky setkáváme i v kriminální populaci. V typologii pachatelů Čírtková přímo popisuje typ neurotického

⁸ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň:A. Čeněk, 2006. s. 78

⁹ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň:A. Čeněk, 2006. s. 23.

delikventa, který je ve většině mladšího věku a často pochází z dobře zajištěných rodin. Často na pozadí jeho jednání stojí emocionální problémy, které souvisejí s uspokojováním druhotných potřeb.

2.2.2 Poruchy nálad a schizofrenní poruchy

Souhrnně se používá pojem psychózy a představují závažná onemocnění, která jedinci znemožňují kontakt s realitou, dochází k jeho ztrátě. Nemocní nejvíce ohrožují sami sebe. Čírtková popisuje stav, kdy jedinec postižený touto nemocí žije v cizím světě, vnímání, cítění a myšlení je deformováno stejně tak jako jeho pohled na svět. Trestná činnost je u těchto jedinců spíše ojedinělá, ale pokud k ní dojde, může být velmi závažná. Pokud se psychóza prokáže v době, kdy byla spáchána trestná činnost, je to důvod pro zbavení viny. Psychózy jsou poruchy myšlení, dochází zde k nestandardním či paradoxním reakcím na běžné podněty. Do této skupiny řadíme afektivní poruchy, poruchy nálad (maniodepresivní psychózy), schizofrenie a schizofrenní poruchy (paranoia, paranoický vývoj).

2.2.3 Poruchy osobnosti

„Porucha osobnosti je definována jako určitý, trvalý a těžko ovlivnitelný vzorec osobnostních rysů, které se odlišují od aktuální sociokulturní normy. Její součástí jsou nadměrně zvýrazněné některé vlastnosti osobnosti, odchylky v oblasti citového prožívání, uvažování i chování. Jejím důsledkem je narušení osobní pohody a sociální adaptace.“¹⁰

Představují poruchy charakterové, temperamentové a motivační složky osobnosti. Mohou to být lidé s podivným výstředním jednáním, lidé přílišně emocionální, u kterých dominuje strach a úzkost. Zahrnují paranoidní a schizoidní poruchy, disociační poruchy osobnosti, emoční nestabilitu, agresivitu, návykové a impulzivní poruchy. Zmíníme zde několik typů poruch. *Paranoidní porucha osobnosti* (nadměrně citlivá na nezdary a domnělé urážky), *schizoidní porucha* (neschopnost prožívat radost, kritiku, slávu), *emočně nestálá porucha* (impulzivní a bezohledné jednání), *disociační osobnost* (nápadnost v rozporu mezi vlastním chováním a společenskými normami), *pasivně agresivní osobnost* (tendence vzdorovat autoritám,

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 513

povinnostem a požadavkům), *obsedantně kompulzivní osobnost* (charakteristická vnitřní nejistotou) a *sexuální deviace*. U poruch osobnosti může dojít k vzájemné kombinaci, pak hovoříme o polymorfních poruchách. U patologického jednání se s poruchami osobnosti setkáváme často. Vrozené osobnostní dispozice mohou ovlivňovat naše jednání či úsudek, dále mohou vyvolávat zkratové, agresivní či přílišné emocionální reakce. Čírtková mimo jiné uvádí, že trestných činů se dopouštějí především jedinci s asociální, agresivní, nestálou a polymorfní osobností.¹¹

2.2.4 Poruchy chování

„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností.“¹² Jako příčiny vzniku se uvádí genetická a biologická dispozice, úroveň inteligence a vliv sociálního prostředí.

Charakteristika poruchového chování z psychologického hlediska dle Vágnerové¹³

Emoční prožívání

U jedinců s poruchami chování dochází k odlišnému citovému prožívání, dá se označit za labilní a nestabilní a nese s sebou prvky nespokojenosti, afektivity, mrzutosti, podrážděnosti, impulzivity či citové chladnosti. Chladnost může být známkou citově deprivovaného či týraného dítěte. Chování dítěte je často řízeno pouze emocionálně, chybí zde rozumové zhodnocení jednání a primárně jde pouze po uspokojení vlastních potřeb dítěte.

Kognitivní funkce

Děti, u kterých spatřujeme známky poruchového chování, mají často odlišný způsob uvažování. V podstatě nejsou schopni porozumět běžným sociálním situacím. Jinak hodnotí a interpretují reakce ostatních často i neadekvátním způsobem. S poruchami chování je spjato i narušené sebehodnocení, které má obvykle dva způsoby projevu. V tom prvním převažují pocity nadřazenosti a v tom druhém naopak pocity méněcennosti, nízká sebedůvěra a sebejistota. Narušené sebehodnocení lze mnohdy chápat jako kompenzaci osobních problémů jedince.

¹¹ ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie* Plzeň:A Čeněk, 2006. s. 84

¹² VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál, 2008. s. 779

¹³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál, 2008. s. 784

Socializace

U dětí s poruchovým chováním dochází k problému se socializací. Děti nechápu určité obecné vztahy a normy, kterým je nutno se přizpůsobovat. Nedostatečná empatie, egocentrismus, neohleduplnost, lhostejnost a hrubost jsou hlavními důvody, proč tyto děti nejsou schopny se adekvátně socializovat. Uvědomují si své nedostatky, ale vinu na nich má jejich okolí. Často mají špatné vztahy s rodiči a vrstevníky.

Poruchy chování v období dospívání

Dospívající v tomto období přestává akceptovat vše to, co mu rodiče ukazují a zvyšuje se jejich kritičnost na podněty, které dosud respektovali. Začínají se odpoutávat od světa dospělých, od rodiny, přestávají akceptovat autoritu a často pro ně autoritu tvoří někdo, kdo není společensky akceptovatelný. Dospívající si potřebují dokázat pocit vlastní nezávislosti, zavrhnou sociální normy a často se symbolicky či fyzicky staví proti běžným hodnotám. Nerespektování rodičů může signalizovat to, že dítě v rodině nenašlo citové zázemí, a proto nemá důvod je respektovat. Rodiče ani škola pro ně nepředstavují žádnou autoritu a mohou se začít chovat zcela bez zábran, často začínají přestupky kriminálního charakteru (napadání, krádeže apod.) Mladiství potřebují pro své zájmy hodně financí a jsou proto schopni překročit právní i sociální normy.¹⁴ „*Matoušek upozorňuje na další variantu, kterou nazývá recipročně manipulativní vztahy v rodinách mladých delikventů. Jde o projev skutečnosti, že problematický dospívající svým chováním vyvolává nespokojené reakce rodičů, které nepřijímá a reaguje na ně negativně a tak se postupně rozbijí emoční vztahy i pohoda rodinné atmosféry. Je jisté, že tyto vztahy mohou být narušovány i jiným způsobem, někdy jde o rodiny v mnoha směrech dysfunkční. Na druhé straně pro mnohé problémové adolescenty zůstává rodina jediným, i když nepodařeným zázemím. Když se ocitnou ve stavu nouze, na rodinu se silně koncentrují a idealizují si ji.*“¹⁵

Formy predelikventního jednání¹⁶

Lhaní – často ho děti používají jako únikovou cestu, neví jak jinak problém řešit. Tzv. pravou lež dítě využívá k tomu, aby se vyhnulo potížím nebo něco získalo, přičemž ví, že nemluví pravdu. Bájeví lhavost určitým způsobem pomáhá k dosažení potřeb, které nelze

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál, 2008. s. 789

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál, 2008. s. 790

¹⁶ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál, 2008. s. 792-802

aktuálně uspokojit. Důležité je vnímat účel a četnost lhaní, jakým osobám dítě lže a v jakých situacích. Rozlišujeme lži, které směřují k obraně jedince a lži, které směřují k poškození druhého. Existuje ještě tzv. patologická lhavost, která je jedním z příznaků disociální poruchy osobnosti.

Záškoláctví, útěky a toulání – lze vysvětlit jako jednu z možností únikového a obranného jednání. Dítě se snaží o únik z prostředí, které je pro něj nesnesitelné, cizí nebo ho ohrožuje. (Útěky mohou být ze školy, z domova, z ústavního zařízení). Útěky z domova signalizují, že domov jakožto zdroj bezpečí a jistoty selhává a dítě není schopno situaci vyřešit jinak. Existuje několik typů útěkového chování, které mají různý projev i motivaci. Patří mezi ně:

Záškoláctví, které může být reakcí na selhávání ve škole nebo mladistvý celkově negativně hodnotí vzdělání. Cílem může být vyhnutí se konfrontace žáka s požadavky učitele nebo slabšího jedince s dobře prosperujícím. Sleduje se zde především četnost jednání, do jaké míry je plánováno a jakým způsobem je prováděno. Velmi často se se záškoláctvím setkáváme u mladistvých, kteří pocházejí z dysfunkčního rodinného prostředí, kde nezískali vztah k běžným hodnotám a normám, jako je například vztah ke vzdělání.

Reaktivní, impulzivní útěky představují náhlou a zkratkovitou reakci na nezvládnutou situaci. Většinou se jedná o útěky od něčeho nesnesitelného nebo od někoho, s kým jedinec nechce žít.

Chronické útěky obvykle vyplývají z dlouhodobých problémů, jsou plánované, opakované a připravované. Mají jasný cíl, kam utéct a nechtějí se vrátit. Útěky z ústavních zařízení jsou reakcí na omezení svobody a odtržení z jejich přirozeného prostředí.

Toulání je projevem nedostatečné citové vazby na zázemí, z něhož utíká. Má dlouhodobý charakter a většinou navazuje na útěky.

Krádeže – u krádeží je důležitý záměr tohoto jednání. Při posuzování se klade důraz hlavně na způsob krádeže podle toho se i diferencuje. Záleží na rozsahu krádeže, četnosti a plánovitosti. Existuje více druhů tohoto jednání. Dítě může krást pro sebe, protože potřebuje něco, co nemůže získat jiným způsobem nebo krade z pudu sebezáchovy, nouzově potřebuje uspokojit základní potřeby. Krade pro druhé, protože chce být někým uznáván a získat si tím kamarády. Může být například ke krádežím donucován nebo si chce vydobýt určité postavení ve skupině.

Šikana – je forma agresivní poruchy chování, vyznačuje se násilným a ponižujícím chováním vůči slabšímu jedinci, který není schopen se bránit. Jedná se o agresivní poruchu chování. Slabost a bezmoc šikanovaného naopak agresora stimuluje a posiluje. Agresorem jsou často fyzicky či psychicky zdatní jedinci, kteří si prostřednictvím šikanování dokazují své postavení a převahu nad ostatními. Agresor může mít negativní zkušenost z rodiny, sami poznali tělesné tresty nebo k nim rodiče měli odmítavý či nenávistný přístup. Šikana se projevuje prostřednictvím fyzického násilí a ponižování, psychické ponižování a vydírání a destruktivní aktivity zaměřené na majetek oběti.

2.3 DĚDIČNOST

Obecně dědičnost vyjadřuje genetické dispozice pro rozvoj různých psychických vlastností¹⁷.

Genetická vloha má ve vztahu k delikventnímu jednání významnou roli. Je zřejmé, že působení negativních vlivů prostředí na osobu se sklony k delikventnímu jednání se zvyšuje v návaznosti na jeho genetickou vlohu pro toto jednání. Matoušek uvádí, že u mladistvých není dědičnost zločinnosti tak výrazná jako u dospělé populace, je to dáno tím, že k projevení genetické vlohy je zapotřebí delšího času navíc u dospívajícího jedince musíme počítat s masivním vlivem sociálních faktorů, které na něho působí. Víme, že genetické předpoklady a vlivy prostředí jsou ve vzájemné interakci. Lze tedy předpokládat, že u dospělého člověka je riziko pokračování delikventního chování vyšší než u jedince v období adolescence¹⁸.

Často se projevuje prostřednictvím temperamentu. *„Rizikovým faktorem je dráždivost, impulzivita, potřeba vyhledávat vzrušení, snížený sklon k úzkostnému prožívání (to znamená snížení zábran) a menší citlivost ke zpětné vazbě, resp. nezávislost na pozitivním sociálním hodnocení, lhostejnost k odezvě. Typický je odmítavý postoj k běžným sociálním normám a preference vlastních pravidel chování, obvykle zaměřeného jen na uspokojování vlastních potřeb. V dospělosti se u těchto dětí většinou projeví porucha osobnosti. Obdobným způsobem bývá disponován alespoň jeden z rodičů, a tak je leckdy těžké odlišit dědičnou zátěž od zátěže psychosociální. V těchto případech existuje zvýšené*

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie dětství a dospívání* Praha: Karolinum, 2005. s. 12

¹⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. s. 21-25

riziko, že se disponovaný rodič bude sám chovat problematicky. Bude své dítě vychovávat nevhodným způsobem, a bude pro ně nežádoucím modelem chování.“¹⁹

2.4 RODINA

V rodinné péči se setkáváme s různými trendy. Často se objevuje výchova dítěte jen jedním z rodičů (ve většině jsou to matky). Z mezinárodních srovnávacích studií je známo, že tyto děti mají horší studijní průměr, více psychických a zdravotních problémů a také mají četnější střety se zákonem. Například se ukazuje, že přítomnost otce v rodině snižuje možnou delikvenci syna. Rodina je jedním z nejsilnějších faktorů ovlivňující chování jejích členů. Rodinné vazby jsou důležitou složkou osobnostního vývoje. Primárně jde u dítěte o vytvoření základního pocitu bezpečí. Rodina by nám měla poskytnout pevné útočiště, plné lásky a porozumění. Její funkční selhávání v nemalé míře ovlivňuje vývoj jejích členů, jejich jednání a chování. Představuje nejvýznamnější sociální skupinu. Rodina má několik funkcí vedle například socializační, emocionální a výchovné je zde základní funkce a to uspokojit bazální potřebu dítěte jako je pocit jistoty a bezpečí. U selhávání této funkce hrozí ovlivnění postoje dítěte ke světu, selhávání v sociální oblasti, rozvoji pocitů sebejistoty a sebedůvěry. V rámci rodiny sledujeme její integritu v širším společenství, její adaptabilitu, míru koheze, otevřenosti, pružnosti, její sociální status, vzdělanostní a ekonomickou úroveň. V rodině se dítě učí budovat sociální vztahy, je místem pro seberealizaci, kooperaci s druhými, integraci, místem, které poskytuje útočiště pro vyslechnutí, svěření, rady, podporu a pomoc.²⁰

Matoušek ve své práci mimo jiné popisuje nepostradatelnou funkci tzv. monitoringu, čili dohledu nad dítětem, které má prokazatelnou souvislost s pozdějším delikventním chováním. Dohledem si rodič získává přehled o volném čase svého dítěte a může tak předcházet případným problémům. V rodinách, kde dochází k patologickému jednání jejích členů, můžeme zpozorovat několik faktorů, které významně ovlivňují nástup delikventního jednání. Jsou to tyto²¹:

Rodina s absencí jednoho z rodičů.

¹⁹VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál, 2008, s. 781.

²⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 18

²¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha:Portál, 1998. s. 43

Chybějící rodič zároveň představuje chybějící vzor, který je pro děti nesmírně důležitým článkem. Nelze říci, zda-li je absence matky či otce závažnější, oba jsou důležití a nepřítomnost jednoho z nich představuje pro dítě určitou zátěž, kterou pak může ventilovat právě patologickým chováním. Je prokázáno, že u delikventně jednajících nejčastěji chybí otec. U chlapce dochází k postrádání potřebného mužského vzoru, se kterým by se mohl identifikovat, dívka zase postrádá model mužského chování a oběma chybí druhé pohlaví, které je u jednoho zdrojem opory a u druhého zdrojem autority.

Rodina vytvářející nepodnětné zázemí

Může se jednat o rodinu úplnou, která ovšem neposkytuje dostatek podnětů pro rozvoj osobnosti dítěte, kde se z různých důvodů setkáváme s nedostatečnou motivací či úplným nezájmem o dítě. Takový model rodinného prostředí, často dítěti nenabízí stimuly pro aktivní životní styl a aktivní využívání volného času, tudíž v mnohých případech dochází právě k pasivnímu trávení životního stylu, který je často zvláště u mladistvých spojen s patologickým chováním.

Rodina, kde selhává více funkcí

Od výchovné, vzdělávací, emocionální až po nepřipravenost rodiny na základě zkušeností, citů nebo již více zmiňovaných funkcí. Například rodina, kde jeden z rodičů přestupuje zákon, pije nebo užívá návykové látky, není výjimkou, že děti budou jejich chování opakovat.

Rodina s vyhraněným způsobem výchovy jakou jsou ambiciózní, perfekcionistické, autoritářské či protekcionistické rodiny.

Rodina, která působí subdeprivačně, funguje jen formálně, nezajišťuje pocit bezpečí a jistoty, dítě nemá vymezeny žádné hodnoty, normy ani pravidla, která by si mohl osvojovat a podle nich se řídit.

Rodina v rozvodovém řízení²², zde je zřejmé, že postavení dítěte v této situaci má velký vliv na jeho chování a jednání. Existuje několik rolí, v kterých se dítě může během tohoto procesu nalézat.

²² MATOUŠEK, O.: *Sociální práce v praxi*. Praha:Portál, 2005. s. 225

- Dítě jako nástroj pomsty – dítěti je bráněno v kontaktu s druhým rodičem, je mu vyhrožováno, že pokud se například bude s druhým rodičem stýkat nebo od něj něco dostávat, bude za to potrestáno. Dítě se pod výhrůzkami začne bát kontaktu druhého rodiče, mohou následovat poruchy spánku, noční děsy či psychosomatické potíže.
- Dítě v roli prostředníka – supluje jakousi spojku mezi rodiči, posílají si přes něj informace nebo přes něj naopak informace získávají. Dítěti obvykle toto postavení zpočátku nevadí, ale později ho může začít využívat.
- Dítě v roli náhradního partnera – rodič dítěti svěřuje všechny své citové problémy, radí se s ním o závažnějších rozhodnutích. Dítě se svým nechtěným postojem stává překážkou, navázat nový vztah, což dospělý nevědomky někdy podporuje.
- Dítě je zanedbáváno – rodiče se přestávají o dítě zajímat, protože mají spoustu svých starostí, někteří se tváří, že péče je v pořádku, ale hlubší zkoumání zjistí, že není. Zanedbávání mladiství mohou překračovat meze zákona také z důvodu větší angažovanosti o ně. Rodiče to ale často k žádné změně nevede a problémy dítěte pak musí řešit orgány státu.
- Dítě je stéblem poslední naděje – rodič, který se nemůže smířit s odloučením partnera, využívá dítě pro kontakt s ním. Snaží se partnera dostat do své blízkosti prostřednictvím všech situací, a to i banalit, do kterých se dítě dostane.

Všechny tyto uvedené role dítě bezpochyby ovlivňují. V jeho budoucím chování ho mohou negativně ovlivnit. Je evidentní, že tyto role nejsou pro optimální vývoj dítěte vhodné a můžeme je předpokládat u delikventního jednání.

Mimo tyto kategorie stojí děti, které nikdy rodinné prostředí nepoznaly, postihuje je citová deprivace a často nejsou schopny navazovat vztahy. Mnohdy se setkáváme s tím, že u dětí s absencí rodiny, pozorujeme vytváření nových vazeb především na určitou vrstevnickou skupinu, s pocitem, že mu supluje rodinné prostředí.²³

Rodinná dysfunkčnost může velmi ovlivnit chování dítěte a je úzce spjata s patologickým jednáním mladistvých. Rodina je pro nás jakýmsi zrcadlem, tudíž může docházet k

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. s. 42

určitému odpozorovanému stylu jednání a chování. Existují ovšem i případy, kdy právě určitá dysfunkce rodiny může vyvolat opačnou reakci, to znamená, že už se určité vzorce chování nebudou opakovat ba naopak.

2.5. ŠKOLA

Škola představuje akční prostor pro realizaci a růst dítěte. Hlavní pozornost směřuje na rozvoj dovedností, které společnost požaduje za důležité. Literatura uvádí, že selhávání ve škole předznamenává pozdější selhávání v životě. Úspěchy a neúspěchy na půdě školy ovlivňují další vývoj jedince, jeho sebepojetí, postoje a motivaci. Dítě zde získává novou sociální roli, přizpůsobuje se řádům a učí se akceptovat pravidla.²⁴

Matoušek uvádí, že škola reprezentuje ochrannou instituci a zároveň představuje prostor, kam může každý vstupovat. Děti by zde měly být konfrontovány se světem dospělých nikoli od něho oddělovány. Škola je prostorem, kde by měly být uspokojovány potřeby a zájmy dítěte. Motivaci dítěte zlepšuje spolupráce rodiny a školy. Škola může představovat i rizikové činitele v rámci patologického chování. Ve škole si jedinec vedle osvojování pozitivních vlastností a dovedností může paralelně osvojovat i vlastnosti a dovednosti negativní. Ve škole hrozí vytváření nejrůznějších podskupin a tím i zárodek pro asociální chování. Učitel je velmi důležitým článkem, který může svým aktivním přístupem ovlivňovat jednání mladistvých. Učitel často jako první stojí u zrodu patologického jednání a včasnou intervencí může jeho další vývoj ovlivnit. Je všeobecně známo, že prevence je méně nákladná než pozdější řešení důsledků. Učitel s aktivním přístupem a aktivním využíváním svých vědomostí a zkušeností může fungovat právě jako účinná prevence proti vzniku asociálního chování. Naopak jeho pasivita a neangažovanost, jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí může být impulsem pro vznik patologického chování. Stejně tak jako je důležitá angažovanost učitele, je důležitá i angažovanost rodiče, ten by měl se školou úzce spolupracovat.²⁵

Škola by se měla snažit skloubit zájmy své vlastní, rodiny a společnosti. To je dost těžký úkol, když vezmeme v potaz jiné hodnotové preference každé oblasti. Jde o to vyvažovat zájmy společnosti i jedinců. Je známo, že delikventní jednání má multifaktoriální

²⁴ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 362

²⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 75

charakter a jedním z nich je i nedostatečné vzdělání. Školní prostředí je jedním z rizikových faktorů. Ve školách dochází ke členění jedinců, vznikají různé skupinky, kde se mohou začít vyskytovat první známky patologického chování.

2.6. SKUPINY A SUBKULTURY

2.6.1 Vymezení pojmů skupina a subkultura

Skupina

V kontextu s mladistvou delikvencí definujeme skupinu vrstevnickou. *„Vrstevnická skupina představuje skupinu lidí, kteří jsou v podobném věku, mají podobné společenské postavení. Obvykle jde o skupinu přirozenou, a to i v případech, kdy její členové působí ve stejné organizaci (např. ve škole, v internátě, v zařízení pro rizikovou mládež). Vliv vrstevnické skupiny je nejsilnější v období dospívání, kdy je formování vlastní totožnosti odvozováno ze vzorů, které vrstevnická skupina nabízí.“*²⁶

Subkultura

*„Soubor specifických norem, hodnot, vzorců chování, které určují životní styl určité skupiny. Tento styl je zřetelně odlišný od stylu života v širším společenství, do něhož příslušníci subkultury z nějakého hlediska přesto patří. Zvláštní a významnou roli mají přitom: jazykový kód, způsob úpravy zevnějšku, druh preferovaného zaměstnání, způsob trávení volného času. Zvláštním typem subkultury je kontrakultura, která vytváří normy, hodnoty a vzorce chování, které jsou v zásadním nesouladu s týmiž znaky dominantní kultury. Kontrakultura však nemusí být zaměřená proti většinové společnosti, může k ní vytvářet alternativní životní styl.“*²⁷

Být součástí nějaké skupiny či subkultury jedinci pomáhá vytvářet oporu v hledání a vytváření osobní identity. U adolescentů se setkáváme s procesem osamostatňování, skupina mu pomáhá překonat určitou nejistotu, která je s procesem spjata. Mladistvý svou

²⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 201

²⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. s. 230

příslušností k určité skupině eliminuje pochybnosti o sobě samém, naopak posiluje své sebevědomí a svou sebejistotu.²⁸

Vrstevnícká skupina představuje pro mladistvého velmi důležitý prostor. Vrstevníci slouží jako zdroj sociálního učení, adolescenti napodobují jeden druhého, vytvářejí se mezi nimi i neformální autority, mohou srovnávat své zkušenosti, návyky a postoje s ostatními. Sociálně neúspěšní jedinci se často uchylují ke skupinám bez ohledu na její atraktivitu, uspokojují si tím potřebu patřit alespoň k někomu. Ve skupině jsou akceptováni, protože ti dominantnější si na nich uspokojují svou potřebu.

„Některé děti mohou skončit v podivné partě. Potřeba být někým akceptován, je tak intenzivní, že se jedinec výměnou za její uspokojení vzdává dosavadních hodnot a rolí. Přijímá nové, o něž by ve skutečnosti nikdy nestál, kdyby nebyly spojeny s nabídkou nějakého zázemí. Snaha rodičů dostat adolescenta z takové party bývá bezúspěšná, protože mu nemohou nabídnout lepší kamarády. Osamělost je pro něho nepřijatelná a rodina už v této době nemůže vrstevnícký vztah nahradit (leda výjimečně, v situaci reálného ohrožení, např. nemocí).“²⁹

Matoušek uvádí, že pro rizikovou mládež je skupina více než důležitá, může fungovat jako náhrada rodiny, ale bez jasných pravidel. Ve většině případů se delikventní jednání uskutečňuje právě ve skupinách. Delikventní party u nás často vznikají z podskupin mladých lidí nebo v podstatě z nudících se dětí bez zájmů a motivace. Často se uvádí, že rizikový jedinci pocházejí z nefunkčních rodin, kde postupně dochází k uvolňování rodinných vazeb.³⁰

„Podle sociologů není naše společnost koherentní, mezi jednotlivými vrstvami existují tzv. přehrady, které překonávají jen zdatní jedinci. Sociologové popisují tyto přehrady, za nimiž vznikají jednotlivé subkultury frustrované mládeže, jako teorie rozdílných příležitostí, teorie napětí apod.“³¹

²⁸ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 791

²⁹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. s. 783

³⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 58

³¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 87

Matoušek rozlišuje několik druhů skupin a subkultur:³²

- Stabilní a integrované skupiny

Delikventní jednání vzniká v prostředí, kde je dospělými akceptováno a bráno jako norma. Jako příklad uvádí Matoušek gangy romských kapsářů.

- Neintegrované a nestabilní skupiny či subkultura násilí

Tyto skupiny vznikají v nestabilním prostředí, mladiství zde ukazují svou sílu a vzbuzují obavy veřejnosti. Skupina se prezentuje agresivitou a násilím a nošením zbraní. Na území ČR vznikají málo a to většinou v rámci sídlišť velkých měst.

- Drogová subkultura

Má největší sklon ke kriminálnímu chování, je to dáno způsobem života a získáváním specifických potřeb. Je pro ně typická vysoká konzumace alkoholu, drog a sexuální promiskuita. Vytvářením skupiny se navzájem podporují.

- Rasistická subkultura

Má propracovanou vnitřní ideologii, kodexy správného a nesprávného chování. U nás mluvíme především o hnutí skinheads. Skupiny jsou typické svou soudržností, mají vojenskou strukturu a v čele stojí inteligentní vůdci. Nové členy pečlivě prověřují, testují a jsou ostražití. Při trestné činnosti jim nejde o získávání majetku či odvetu. Zaměřují se na barvu pleti, provokativní chování přičemž jejich útoky jsou brutální.

- Subkultura extrémní chudoby

Příslušníci tzv. „underclass“. Mladiství vychovávaní v této subkultuře, mají úplně odlišnou životní orientaci, odlišnou od všech ostatních společenských tříd. S touto jejich orientací je mnohem více kompatibilní delikventní jednání.

2.7 SPOLEČENSKÉ PROSTŘEDÍ A DALŠÍ OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY

Rozdíl mezi životem na vesnici a ve městě můžeme považovat za další ovlivňující faktor. Odborníci se shodují na tom, že větší kriminalita postihuje velkoměsta, je zde větší míra tolerance, ke které přispívá větší anonymita a poměrná volnost. Oproti tomu vesnice či

³² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 87-90

malá města tyto atributy nenabízejí. Existuje literatura, která vystihuje příčiny menší kriminality objevující se v chudé společnosti. Je to dáno tím, že v chudé společnosti mají lidé podvědomě zakořeněné, že pokud jsou schopni, hledají si práci, pochopitelně to neplatí u všech, ale týká se to většího vzorce jedinců. Naopak v bohaté společnosti je úroveň kriminality větší, zde hraje roli hned několik faktorů například delší dospívání nebo menší tlak ze strany trhu práce.³³

2.7.1 Etnický původ

Jedinci spadající do etnické skupiny se liší svým kulturním zázemím, systémem hodnot a náboženstvím. Vezměme si například Romy, u nich se setkáváme s diferenciací i uvnitř skupiny, která vede k rivalitě mezi nimi. Jejich životní styl, který je stahuje mnohokrát do ghet, ovlivňuje jejich sociální závislost na okolí a to může vytvářet vhodné prostředí pro delikventní chování. V závislosti na izolaci romského etnika se její adolescenti mohou snažit o svoji radikalizaci nebo jiná část dospívajících může úplně rezignovat na jakýkoli společenský vzestup. Romské etnikum se často střetává s předsudky většinové společnosti, často dostanou již s předstihem „nálepku“ s pojmy jako jsou nespolehlivost, lenost, nemorálnost podobně.³⁴

2.7.2 Vliv médií

Vliv médií v kontextu s delikvencí mladistvých nemůžeme opomenout. Čírtková se ve své práci zmiňuje o negativním dopadu mediálně prezentovaného násilí i na kultivovaného diváka. Vnímáním násilí se mění postoj k pachatelům a oběti. Děti žijící ve světě fiktivního násilí se často stávají benevolentnější k násilí ve světě reálném. Dítě vychovávané televizí a počítačovými hrami se střetává se spousty špatných vzorů, často přejímá jejich chování a jednání. Na druhou stranu se odborníci shodují na tom, že vliv médií je stále nižší než vliv živých lidí.³⁵

³³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 97

³⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence* Praha: Portál, 1998. s. 135

³⁵ ČÍTRKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006. s. 65

„Sledování vede ke snížení citlivosti na násilné scény a k poklesu sympatií vůči obětem násilí.“³⁶

3. PREVENCE A INTERVENCE

3.1 PREVENCE

Prevenčí se rozumí soubor takových opatření, která pomáhají předcházet sociálnímu selhávání.

Uskutečňují se tři základní typy prevence primární, sekundární a terciární.³⁷

3.1.1 Primární prevence

Je prevencí základní. Spočívá v informovanosti a upozorňování na určité negativní jevy ve společnosti. Prostřednictvím nejrůznějších besed a kampaní má za úkol zvyšovat povědomí o patologických jevech ve společnosti. Primární prevencí se zabývá i odbor prevence kriminality, který spadá pod Ministerstvo vnitra České republiky.

3.1.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence provádí přímou práci a ohroženými skupinami. Do této kategorie spadají především programy a instituce pracující s ohroženou mládeží. V rámci sekundární prevence je možné zjišťovat predeliktivní chování.

Programy a instituce pro ohroženou mládež

V rámci programů prevence kriminality je dobré zmínit činnost MVČR odboru prevence kriminality a jeho oddělení programů prevence kriminality a dobrovolnické služby. Zajišťuje přípravu, státní dotace, vyhlašování a vyhodnocování programů pro rizikovou mládež.

³⁶ ČÍTRKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2006. s. 76

³⁷ Dostupné na <http://www.mvcr.cz>, [cit. 2010-2-13]

Dobrým příkladem je projekt LATA a jeho programy pro ohroženou mládež. LATA (laskavá alternativa trestu pro adolescenty) je občanské sdružení, které pomáhá ohroženým dětem a jejich rodinám k plnohodnotnému životu. Vznikla především na podnět nedostatku zařízení tohoto typu. Projekt LATA funguje na principu vytváření párů mezi dobrovolníky a klienty, přičemž je v tomto případě nejdůležitější motivace klienta. Mezi klienty a dobrovolníky není většinou velký věkový rozdíl, to může být příznivým faktorem pro již zmiňovanou motivaci.³⁸

LATA nabízí dva základní programy:

Ve dvou se to lépe táhne

Založen na vztahu dobrovolníka a klienta, kteří se spolu schází několikrát týdně po dobu půl roku a vytváří spolu rámec aktivního trávení volného času.

Přímou cestou

Pracuje na podobném principu jako předchozí program s rozdílem, že tento je zaměřen především na posílení pozice klienta na trhu práce.

Práce s rodinou v rámci projektu LATA jako prevence

Je důležité nepodceňovat význam rodiny, provádět tzv. sanaci rodiny, která spočívá ve zlepšování výchovného stylu rodičů a jejich angažovanost. Matoušek uvádí, že v naší společnosti existují určité předsudky vůči rodině. V každém případě prevence v rodině delikventa je velmi důležitá. Rodina pro nás představuje zázemí, které by mělo být pozitivní, mělo by respektovat zájmy ostatních, konstruktivně řešit problémy. Rodina funguje jako zrcadlo, proto je důležité, jaký obraz mu nastavíme.³⁹

Nízkoprahová centra

Představují službu sociální prevence, která je určena především dětem a mladistvým, kteří mají sklon k rizikovému chování a hrozí jim případná sociální exkluze. Cílem center je nabídnout těmto dětem široké spektrum volnočasových aktivit a zabránit jim rizikovému a

³⁸ MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, KOPOLDOVÁ, CHALUPOVÁ, HALÍK.: *Práce s rizikovou mládeží*. Praha:Portál, 1996. s. 37

³⁹ MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, KOPOLDOVÁ, CHALUPOVÁ, HALÍK.: *Práce s rizikovou mládeží*. Praha:Portál, 1996. s. 45

neorganizovanému způsobu života. Vedle toho centra svou činností redukuje sociální a zdravotní rizika, jež souvisejí s jejich způsobem života, napomáhají v orientaci a fungování v sociálním prostředí, pomáhají při prosazování práv a zájmů a poskytují poradenství. Cílovou skupinu představují jednotlivci i skupiny, u kterých dochází k rizikovému chování vlivem nepříznivého prostředí. Poskytované služby jsou ambulantní, denní, ohraničené většinou pouze věkem klienta a trvají dle zájmu klienta.⁴⁰

3.1.3 Terciární prevence

Představuje preventivní opatření, která se snaží řešit již vyskytující se negativní jevy ve společnosti. Terciární prevence jde ruku v ruce s intervencí, ta bude uvedena jako samostatná kapitola níže.

Terciární prevence zahrnuje spektrum alternativních trestů, které provádí především *probační a mediační služba*.

Poslání a cíle probační a mediační služby v České republice⁴¹
„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.“

Cíle:

Integrace pachatele – *„Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.“*

⁴⁰ MATOUŠEK, O.: *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. s. 97

⁴¹ Dostupné na <http://www.pmscr.cz> [cit.2010-2-13]

Participace poškozeného – „*Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.*“

Ochrana společnosti – „*Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.*“

3.2 INTERVENCE A JEJÍ ZPŮSOBY

Intervencí rozumíme zásah proti již nastoupenému delikventnímu jednání. Zaštiťují ji orgány sociálně-právní ochrany dětí v rámci jejich institucí a poskytovaných služeb. Zaměřují se na děti a mladistvé, kteří mají tendence k asociálnímu chování. Intervence se provádí formou *sociálních služeb*, pomocí *výchovných a ochranných opatření* ve *speciálních zařízeních* např. diagnostické ústavy.

3.2.1 Zařízení a služby

Sociální službou rozumíme činnost, kterou její poskytovatel tzn. fyzická nebo právnická osoba, která je řádně zaregistrována a způsobilá pro výkon sociálních služeb, poskytuje osobám, jež tuto službu potřebují.⁴²

3.2.2 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Na základě příslušného zákona je těmto orgánům ukládáno tolik úkolů, že při jejich personální vybavenosti je tato skutečnost dost poddimenzována. Nemohou vykonávat terapeutickou práci s rodinou a v podstatě výchovná a ochranná opatření jsou téměř jediná opatření, která mohou použít.⁴³

3.2.3 Kurátor pro mládež

Kurátor spadá pod orgán sociálně právní ochrany dětí. Jedná se o státního úředníka, jehož úkolem je zaměřením se na děti z nefunkčních rodin, které zanedbávají školní docházku,

⁴² Zákon o sociálních službách č.108/2006 Sb.

⁴³ MATOUŠEK, O.:*Sociální práce v praxi* Praha:Portál, 2003. s. 87

užívají návykové látky, alkohol, živící se prostitucí nebo spáchaly trestný čin ještě před dovršením 15 roku. Monitoruje trávení volného času těchto dětí, kde ho tráví, s kým se stýkají a nabízí jim smysluplné využití jejich volného času. Úkolem kurátora je mimo jiné spolupracovat se školou a dalšími institucemi, účastnit se trestních řízení proti mladistvým a být v kontaktu s dítětem a jeho zákonnými zástupci.⁴⁴

3.2.4 Druhy opatření

Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:⁴⁵

- Výchovná opatření
- Ochranná opatření
- Trestní opatření

Výchovná opatření

„Výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu. Výchovná opatření může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce ukládat se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, již v průběhu trestního řízení, a to nejdéle do jeho pravomocného skončení.“⁴⁶

Pokud se během soudního řízení prokáže skutečnost, že je nezbytné nařídit ústavní výchovu, dává se podnět k zahájení řízení.

Výchovnými opatřeními jsou:⁴⁷

Dohled probačního úředníka

Toto opatření spočívá v pravidelném pozorování jednání mladistvého a jeho chování v rodinném prostředí. Probační dohled se snaží redukovat trestnou činnost a zároveň

⁴⁴ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§10.s.255.

⁴⁵ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§10. s . 255

⁴⁶ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§10.s.255

⁴⁷ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§15. s. 255

chránit společnost před riziky s ní spojenou. Mladistvý je povinen s úředníkem spolupracovat, docházet za ním v domluvených lhůtách, informovat ho o dodržování povinností apod.

Probační program

Tento program zahrnuje především psychologické poradenství, sociální výcvik, terapeutický program, program obsahující vzdělávací, socializační či rekvalifikační. Program je pod záštitou ministerstva spravedlnosti, které ho i schvaluje.

Výchovná omezení

Nejčastěji představují povinnost bydlet s rodiči nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, zaplatit určené odškodnění, vykonat společensky prospěšnou činnost nebo se například podrobil léčení závislosti na návykových látkách. Zahrnují opatření, která brání mladistvému například v kontaktu s určitými osobami nebo aby se vyhýbal různým akcím či závadnému prostředí, nebo nezneužíval návykové látky apod.

Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou se aplikuje prostřednictvím soudu pro mladistvé nebo v přípravném řízení. Jedná se o kárný prostředek vůči mladistvému.

Ochranná opatření:⁴⁸

Ochranné léčení

Zabrání věcí nebo jiné majetkové hodnoty

Ochranná výchova

*„Účelem těchto opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými“.*⁴⁹

Ochranná výchova

⁴⁸ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§21 s. 257

⁴⁹ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§21. s. 257

Ukládá se v případě, že se prokáže nedostatečná či zanedbávající péče o mladistvého a o jeho výchovu a dále závadné prostředí, ve kterém žije.

Výchovná zařízení se především zaměřují na zdravý vývoj dítěte, zmírnění asociálního chování a jeho důsledků a oslabení škodlivých vlivů, které na něj působí. Zároveň zde hrozí osvojování si nových negativních vzorců chování, které dítě před nástupem do takového zařízení nemuselo mít.

Ochrannou výchovu zajišťují především tyto instituce:⁵⁰

Diagnostické ústavy

Výchovné ústavy

Dětské domovy

Do *diagnostických ústavů* jsou umísťováni mladiství a děti, kteří mají tzv. předběžné opatření o ústavní výchově nebo již nařízenou ústavní výchovu. Pobyt trvá zpravidla 6-8 týdnů, v rámci něhož probíhá diagnostika. Sociální pracovníci, kurátoři, soudci, zákonní zástupci spolupracují na vydání rozhodnutí o mladistvé a o jeho dalším osudu. Existují dětské diagnostické ústavy, tzn. do 15 let a ústavy pro mladistvé ty jsou od 15 do 18 let. Náplní jsou aktivizační, vzdělávací a výchovné činnosti.

Ve *výchovných ústavech* jsou umísťováni mladiství, starší 15 let, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. V rámci pobytu navštěvuje mladistvý většinou nějaký výuční obor, který ústav poskytuje. Při výchovném ústavu někdy vznikají střediska výchovné péče, které poskytují ambulantní programy pro ohroženou mládež a jejich rodiny.

Dětské domovy jsou jednou z alternativ ochranné výchovy. Jsou do nich umísťovány děti s poruchami chování či s uloženou ochrannou výchovou. Oproti diagnostickým a výchovným ústavům věková hranice zde klesá hluboko pod 15 let.

Trestní opatření

⁵⁰Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§21. s. 257

Soud může mladistvému uložit tato opatření.⁵¹

Obecně prospěšné práce, zákaz činnosti a vyhoštění

Peněžité opatření

Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu

Podmíněné odsouzení a odsouzení na zkušební dobu s dohledem

Odnětí svobody nepodmíněné

Obecně prospěšné práce, zákaz činnosti a vyhoštění. Ukládají se s ohledem na jeho zdraví, bezpečnost a mravní vývoj. U zákazu činnosti se především dbá na to, aby toto opatření nepoškozovalo přípravu na budoucí povolání mladistvého. Při vyhoštění se přihlíží k nejlepšímu zájmu mladistvého.

Peněžité opatření se ukládají ve výměře od 1000 do 500 000 Kč.

Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu. Jsou spjata se zkušební dobou a rozhodnutím o osvědčení.

Podmíněné odsouzení a odsouzení na zkušební dobu s dohledem. Zpravidla soud ukládá zkušební dobu na 1-3 let.

Odnětí svobody nepodmíněné. Odnětí svobody mladistvého podrobně pojednává ÚZ zákona 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

3.2.5 Formy následné péče

Následná péče je u nás velkým a nedořešeným problémem. Měla by fungovat v rámci institucí, kde je dítě umístěno a to hned od začátku. Pokud se dítě nemůže vrátit do rodiny je potřeba zajistit mu adekvátní prostředí pro jeho život. Například ústavní zařízení by měla systematicky pracovat s rodinou, naučit ji, jak s mladistvým jednat, poradit s výchovným stylem a celkově rodinu připravit na jeho příchod.

Formy⁵²:

⁵¹ Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č.218/2003Sb.§26-31. s. 258

Domy na půl cesty- pomáhají mladým lidem překonat situaci po odchodu z ústavu. Ústavní deprivace je bohužel v některých případech tak vysoká, že tyto instituce ji nejsou schopni ji odstranit. Je velká pravděpodobnost, že se v krátké době dostanou do konfliktu se zákonem.

Komunitní byty – jsou malé bytové jednotky, kde mladí lidé bydlí společně s vychovateli. U nás se po roce 1990 pokusilo pár nestátních organizací o jejich zřízení, ale zatím se tyto služby nerozšířily.

Střediska výchovné péče – poskytují ambulantní a pobytové služby, nabízejí program pro rizikovou mládež. Často vznikají v rámci diagnostických ústavů.

4. METODY PRÁCE S DELIKVENTNÍ MLÁDEŽÍ

4.1. PŘÍPADOVÁ PRÁCE

Obecně se případová práce zaměřuje na jedince a jednotlivý případ. Jde o pochopení jedince, jeho situaci, prostředí, rodině, komunitě či kultuře. Vždy je zde na prvním místě hodnota jedince, která stojí nejvýše a je nezaměnitelná. Nejčastěji se případová práce zabývá problémy v mezilidských a rodinných vztazích, na které pak navazují další.

Matoušek uvádí postupy užívané v praxi:⁵³

- Vyjádření zájmu o klienta a poskytnutí psychické podpory
- Popsání klientových pocitů a explorační práce
- Zprostředkování služby či rady klientovi
- Reflektování vztahů mezi klientovými prožitky a děním v jeho okolí.

Sociální pracovník by si měl stanovit pracovní definici problému, sestavit přehled služeb, které může klient využít a navrhnout postup práce.

Základem případové práce je tedy zjistit:

- Co je problém
- Jak se na problém dívá klient

U mladistvých se často setkáváme s tím, že to co okolí považuje za problém, mladistvý jako problém nevidí nebo ho bagatelizuje, tudíž je k jeho řešení rezervovanější a práce s ním náročnější.

- Jaké osoby problém zahrnuje

Velmi důležité pro další práci.

- Příčiny problému

Kdy, kde a jak často se problémové chování objevuje

⁵³ MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 67-80

- Vývoj problémového chování
- Klientovy potřeby a klientovy potřeby k překonání problému
- Určitá snaha klienta problém řešit
- Nejvhodnější způsob řešení

Základem případové práce je vzbudit v klientovi důvěru, navázat s ním dobrý vztah a tím i aktivní komunikaci, která je velmi důležitá. Komunikace s mladistvými představuje jednu ze základních dovedností v práci s nimi. Navázat dobrý vztah, na základě něhož pak s dětmi pracujeme, není úplně jednoduché avšak pro práci s nimi velmi důležité. Sociální pracovník by si při rozhovoru měl dávat pozor na to, aby nepůsobil příliš autoritářsky a mentorsky, to by mu pravděpodobně znemožnilo komunikaci s klientem.

4.2 PRÁCE S RODINOU

Rodina hraje velmi významnou roli v chování jejích členů a práce s ní je proto velmi důležitá. Známe nesčetně případů, kdy za patologickým chováním mladistvého stojí právě rodina. Můžeme využít různá opatření, jak eliminovat delikventní jednání, ale pokud je jeho příčina v rodině a nefunguje následná práce i s ní, zdá se tento proces trochu kontraproduktivní. V praxi se často setkáváme s tím, že „zlobivé“ dítě je umístěno do nějakého ústavu, kde se snaží o jeho nápravu a po té se opět vrací do toho samého prostředí, kde problémy vznikaly. Následnou péči by měla zajišťovat instituce, ve které je dítě umístěno a systematická práce s rodinou by měla začít již v době, kdy je dítě ještě v péči dané instituce.

Zhodnocení funkčnosti rodiny

Základem pro objektivní posuzování je navázat vztah na partnerské bázi, vzájemná důvěra je důležitá pro spolupráci mezi profesionálem a členy rodiny.

Existuje několik kritérií, podle kterých se zjišťuje, zda rodina své funkce plní či ne. Jsou to následující:⁵⁴

Uspokojování základních potřeb jejích členů (hygiena, jídlo, oblečení, bezpečí apod.)

Vývoj dětí (především emocionální a sociální)

Kvalita vztahu rodičů k dětem

Stav domácnosti s ohledem na potřeby jejích členů

Vztah manželů

Vztah členů rodiny k širšímu příbuzenstvu

Vztahy k institucím (škola, zaměstnavatelé rodičů apod.)

Zaměstnání rodičů

Materiální zdroje rodiny

Styl komunikace

Pomocí těchto kritérií se dá zhodnotit situace v rodině a určit případnou příčinu problému. Často se u delikventní mládeže setkáváme se selháváním právě některých z těchto funkcí rodiny.

Rodinná diagnostika dle Vágnerové⁵⁵

Rodinná diagnostika spočívá v podrobné sumarizaci dat o rodině, jako jsou:

Údaje o rodinné struktuře (složení, subsystemy, vzájemné koalice)

Údaje o kvalitě rodiny a vzájemné interakce (kvalita komunikace, otevřenost, tabu, způsoby vyjadřování emocí)

Rodinné klima (četnost a řešení konfliktů, rodinná koheze)

Posuzování dyadických vztahů

Vývojová stádia rodiny (v době rozrůstání rodiny apod.)

Rodinné hodnoty, cíle, tradice, mýty

Funkčnost rodiny

⁵⁴ MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 193

⁵⁵ SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M.:

Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha: Portál, 2001. s. 752

4.3 SLUŽBY POSKYTOVANÉ RODINĚ

Po posouzení všech těchto kritérií můžeme rodině poskytnout některou ze sociálních služeb, jako jsou krizové služby, poradenské či terapeutické.

4.3.1 Krizové služby

U krizových služeb jde o okamžitou a snadno dosažitelnou pomoc. Tyto služby by měly navazovat na následnou péči, tzn. problém, který vyžaduje rychlý zásah, by ale měl být po primárním ošetření dále řešen. Využívají se také v situaci ohrožení dítěte nebo dospělého a při znovu sjednocování rodiny. Jedná se o krátkodobé služby, které vyžadují rychlé a kvalitní zhodnocení rodinné situace. Důležitá je spolupráce profesionála s dalšími institucemi, jako je policie a soud. Součástí krizových služeb jsou azylová zařízení pro děti, pro matky s malými dětmi či profesionální rodiny pro děti. Krizové programy navazují na terapeutické programy.⁵⁶

4.3.2 Poradenské služby

Poradci působí v rámci různých institucí, jako jsou vzdělávací instituce, věznice, psychiatrická zařízení či občanské komunity. Jedná se o krátkodobé služby poskytované ve specializovaných zařízeních. Pod profesionálním vedením se zde řeší problémy výchovy dětí a rodinného soužití.

4.3.3 Terapeutické služby

Mohou být poskytovány jednotlivcům, kteří řeší rodinné problémy či celým rodinám. U terapie by měl být vymezen její cíl, který je definován ve smlouvě, která určuje i délku terapie. Důležité je zhodnocení průběhu a výsledku terapie ze strany rodiny. Zpětná vazba je důležitá pro obě strany.

⁵⁶ MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 195

5. KAZUISTIKY

Základní informace vycházejí ze zpráv sociálních pracovníků diagnostického ústavu pro mladistvé. Dokumentace obsahuje základní informace o dívkách a jejich rodinném prostředí.

Tato část práce je strukturována dle metodiky případové práce, která definuje příčiny problému, osoby které problém zahrnuje a také posuzuje rodinné prostředí. Zaměřuje se na praktické ukázky a postupy práce s delikventy, příčiny jejich jednání a možnost vhodného postupu.

5.1 JOHANA 16

Johana je nemanželským dítětem žijící v doplněné rodině. Matka je provdána za občana SRN, ve své péči má dvě děti, nevlastní sourozence Johany a žije v SRN. Matka je hluchoněmá. Otec je nesvéprávný, žije ve společné domácnosti s družkou, která je zároveň jeho opatrovnící. Společně mají nezletilou dceru. Oba rodiče mají další děti v nových vztazích a o Johanu nejeví zájem ani jeden z nich. Johana je v péči babičky ještě se svou mladší vlastní sestrou, péče je zcela zanedbávající a nedostatečná, jak po stránce výchovné, tak po stránce materiální. Děti trpí nedostatkem oblečení, žijí v nevhodných podmínkách, mají plíseň v bytě, odpojenou elektřinu, nepořádek, zbytky jídla válející se po zemi. Babička se s dětmi neustále stěhovala z jednoho bytu do druhého. Na základě popudu třídní učitelky byl ze strany městského úřadu proveden intenční zásah, ale nedostavila se žádná změna. Na základě dlouhodobých a stupňujících se výchovných problémů, kterými bylo záškoláctví, útěky ze školy, nerespektování autority, lhaní, agresivita a krádeže byla Johana umístěna do dětského domova. Zde nastaly opět problémy, experimentování s drogami a fyzické napadení dvou klientek. Johana velmi rychle stěhuje své partnery, ve vztahu je chladná, prý jí to tak vyhovuje být s někým jen chvíli a zkusit zase něco jiného, nyní má vztah s M.P., který je stejně jako ona klientem dětského domova. Byla s ním dvakrát těhotná, pokaždé postoupila interrupci. Johana byla uznána vinnou pro provinění vydírání, byla jí uložena podmínka na jeden rok. Johana se proti rozsudku odvolala.

5.1.1 Definice problému

Co je problémem - Johanino poruchové chování projevující se především formou záškoláctví, útěků z domova, nerespektováním autority, lhaním, agresivitou, krádežemi a experimentováním s drogami.

Jaké osoby problém zahrnuje -především babičku, matku, přítele.

Role a postoje osob v problémovém systému – matka je zdravotně postižená, nejeví o dítě zájem. Babička má sice děti v péči, ale péče o ně je naprosto nedostačující, je pasivní.

Příčiny problému – lze připustit nějakou genetickou predispozici Johany vzhledem ke zdravotnímu stavu rodičů. Johana vyrůstala bez matky i otce u babičky. U babičky neměla stabilní zázemí, otřesné podmínky pro žití a neustálé stěhování. Došlo k narušení přirozeného vývoje Johany. Johana neměla žádný vzor, žádnou autoritu, v podstatě nikoho, kdo by ji nějakým způsobem formoval a někam posouval. Za hlavní příčinu patologického jednání Johany bych označila selhání rodinného systému bez náhrady.

Sledování postupného vývoje situace - neschopnost rodičů se o dítě postarat, svěřeni do péče babičky, neuspokojující podmínky, výchovné problémy, přemístění do dětského domova.

Co dívka preferuje a kam směřuje – chce zůstat v DD a být s přítelem.

5.1.2 Zhodnocení rodinného prostředí

Rodiče nejsou ze závažných důvodů schopni se o děti postarat, zodpovědnost převzala babička, která nezvládá péči o děti, jak po stránce výchovné, tak po stránce vzdělávací a ekonomické. Je evidentní, že děti žily v nepodnětném prostředí plném neustálých zvrátů. Johaně chybí absolutně mužský vzor, zde můžeme hledat příčinu jejího chování vůči mužům. Ženský vzor alespoň z určité části zrcadlila babička. Nedošlo k žádnému řešení situace, problémy se stupňovaly, až jí byly děti odebrány.

5.1.3 Intervenční postup

S narůstajícími problémy kolem Johany se o situaci v rodině začal zabývat sociální odbor. Johaně byl přidělen kurátor, který začal situaci monitorovat, kontaktoval školu a zmapoval situaci doma. Johana s babičkou se na sezení s ním dostavily jednou. Situace se

zhoršovala a ani z jedné strany nebyly vidět známky snahy situaci zvrátit. Alarmující podmínky bydlení a celková nedostačující péče o děti vedly k umístění dětí do dětského domova, kde byla Johana diagnostikována a přemístěna do výchovného ústavu.

5.1.4 Využité intervenční prostředky:

Ochranná výchova-dívka byla nejdříve v diagnostickém ústavu a později byla na základě soudního nařízení přemístěna do dětského domova s nařízenou ústavní výchovou do 18 let.

5.1.5 Vhodná intervence:

Primárně ji mohla provést škola. Johana do školy chodila ve stavu, který byl alarmující (zanedbaná, špinavá), později přestala do školy chodit vůbec, to jsou dva alarmující faktory, že není něco v pořádku. Navrhovala bych již v této fázi přidělení kurátora, který by monitoroval situaci dítěte a řešil by její výchovné problémy. Formou sezení se dá dojít k hlavní příčině Johaniných problémů. Např. otevřeně řešit spolu s babičkou, proč dochází k útěkům, co se v rodině děje a snažit se situaci řešit. Další možností by bylo zařazení dívky do probačního programu, dostalo by se jí tam psychologického poradenství, nácviku sociálních dovedností a dalších. Důležitá by byla spolupráce babičky, aby dívka viděla snahu situaci řešit. Johana je drogová experimentátorka, doporučila bych ambulantní návštěvu v nějakém vhodném zařízení. Pokud by selhaly všechny tyto intervenční prostředky nebo by se nezměnila situace doma a Johana stále žila v takto zanedbávaných podmínkách, bylo by asi nejvhodnější využít určitou formu ochranné výchovy. Z dokumentace víme, že byla umístěna do dětského domova, kde má i svého současného partnera. Pokud budeme vycházet z Johaniny vidiny budoucnosti, že chce žít s přítelem, k babičce se vracet nehodlá. Následná péče by se měla zaměřit na podporu bydlení a zajištění zaměstnání. Otázkou zůstává, jaký orgán by to měl zajišťovat, logické by bylo, že by se o pomoc v začátku postaral dětský domov, takový případ ale neznám.

5.2 MIRKA 15

Mirka je nemanželské dítě z neúplné rodiny. Matka vlastní, stav není znám. Matka je psychiatrický pacient, trpí schizofrenií. Je agresivní a kvůli tomu také medikována. Mirka

je v péči babičky, v jejímž okolí působí jistý muž, který není s Mirkou v žádném příbuzenském stavu, pouze Mirce a babičce pomáhá. Tvrdí, že se Mirka kamarádí s jeho dětmi, on se rozhodl jí pomoci, ale Mirka se o něm moc bavit nechce. Kvůli špatné péči matky Mirka umístěna do diagnostického ústavu, později do dětského domova, zde byla jen deset měsíců a byla propuštěna k babičce. Mirka nechodí do školy, byla projednávána přestupkovou komisí za opakované krádeže v místě bydliště. Zjištěná gravidita, podezření na provozování prostituce, do bytu ve kterém žila, docházeli v nočních hodinách různí muži. Nařízená opět ústavní výchova. Sourozence má jednoho, nevlastního. Mirka je snadno ovlivnitelná, hodně submisivní, často mění svůj názor, přizpůsobuje se tím většině, ideální oběť pro manipulaci a zneužití.

5.2.1 Definice problému

Co je problém – Mirka nechodí do školy, dopouští se krádeží a je zde podezření na provozování prostituce.

Jaké osoby problém zahrnuje – matku, babičku a neznámého muže, který jí údajně pomáhá.

Role a postoje osob v problémovém systému – Matka je ve vážném zdravotním stavu, není schopná se o dceru postarat. Babička má Mirku v péči, stará se spíše sama o sebe než o Mirku.

Příčiny problému – Chybí matka i otec. Mirka je vychovávána pouze babičkou, která zanedbává základních potřeby dítěte. Babička nebyla schopna vytvořit podnětné prostředí pro vývoj dítěte, vytvořila jakousi rodinu subdeprivačního charakteru.

Sledování postupného vývoje situace - psychický stav matky, který znemožnil její výchovu, dále je Mirka v péči babičky, kde nastaly kardinální problémy, nařízení ústavní výchovy.

Co dívka preferuje, kam směřuje – chce zůstat v dětském domově a po propuštění žít se svým přítelem, za minulostí by chtěla udělat tlustou čáru.

5.2.2 Zhodnocení rodinného prostředí

Matka není schopna se o dceru postarat adekvátním způsobem a babička zřejmě také ne. Matka má dost starostí se svým životem a péče o dceru by jí byla spíše přítěží, navíc vzhledem ke své diagnóze by její vliv na Mirku byl spíše negativní. Rodinné prostředí lze označit za nepodnětné, možná i ohrožující. Mirka vyrůstá bez otce, přítel její babičky se objevuje jen někdy a nevíme, jaký má na dívku vliv. Celá situace doma je obestřena nejasnostmi, vše mohou být spekulace či zavádějící indicie. Prostituce u Mirky nebyla prokázána, ani to, že by muži přicházející v noci do bytu, mohli být klienti Mirky či babičky.

5.2.3 Intervenční postup

Problémy kolem Mirky se začal zabývat sociální odbor. Mirka byla matce odebrána z péče, kvůli zanedbávající výchově a jejímu psychickému stavu. Byla umístěna do diagnostického ústavu a poté do dětského domova. Z dětského domova se v krátkém čase dostala do péče babičky, ta ale byla nedostačující, Mirky problémy gradovaly a tak jí byla nařízena ústavní výchova do 18 let.

5.2.4 Využití intervenčních prostředků

Kurátor pro mládež – Mirce byl přidělen, až když se problémy stupňovaly, matka s ním vůbec nespolečovala, babičky spolupráce byla trošku laxní a později úplně skončila.

Ochranná výchova - Mirka byla opakovaně umístěna do diagnostického ústavu a pak do dětského domova, kde již zůstala.

5.2.5 Vhodná intervence

V první řadě by bylo na místě prověřit způsobilost členů rodiny, zda někdo z nich není schopen se o Mirku postarat (v tomto případě tedy babička). Zvážit spektrum možných řešení a dbát na to, aby dítě pokud je to možné, zůstalo v rámci rodiny. Možnost ústavní výchovy klást až nakonec. Současně s navržením ústavní výchovy by měl začít situaci někdo monitorovat, sledovat postupný vývoj v domácím prostředí, napojení rodiny na příslušné zdroje. V tomto případě soustavná práce s matkou pomocí lékařů a babičku informovat o jejích možnostech, např. že existují poradenské služby či krizové intervence.

Mírka byla projednávána přestupkovou komisí za krádeže. Dobrým řešením by byl dohled probačního pracovníka a zařazení do probačního programu nebo do programu pro ohroženou mládež, které zahrnují psychologickou péči, sociální výcvik, motivaci a také možnost vzdělávací činnosti, což by Mírce mohlo pomoci s obnovením učebního procesu. V Mírčině případě by měl být kladen velký důraz na prošetření indicií týkajících se prostituce, zda se dívka nestala obětí trestného činu. Pokud by se podezření potvrdilo využít nějakou formu ochranného opatření a soustavnou psychologickou péči. Následná péče by měla být především psychologické podpory.

5.3 JANA 16

Před pěti lety byly upraveny poměry rodičů a děti byly svěřeny do péče matky, ta ale není ve výchově příliš aktivní, spíše upřednostňuje své zájmy. Po pěti letech dal otec návrh na změnu poměrů a děti dostal do péče on. Problémy s Janou začaly již na ZŠ, jak se školním prospěchem, tak i mimo školu. V době rozvodu rodičů se začaly problémy stupňovat, Jana zneužívala dané situace, měnila názory ohledně toho, u koho chce aktuálně žít, pendlovala mezi rodiči. Nakonec byla svěřena i s bratem do péče otce. Otec výchovu Jany absolutně nezvládal. Jana přestávala spát doma, pobývala se svými kamarády, trávila s nimi veškerý svůj volný čas a přestala chodit do školy. Situace gradovala, společně s partou se vloupali do stánku, do obchodu s alkoholem a cigaretami a v neposlední řadě došlo i na vyloupení chaty. Jana dostala na jeden rok podmínku a šedesát hodin veřejně prospěšných prací. Pobyť v diagnostickém ústavu a nařízení ústavní výchovy do 19 let. Jana je poměrně dominantní, ve skupině zaujímá poměrně silnou pozici. Snaží se všemi způsoby vypadat jako muž a dokonce si říká „on.“

5.3.1 Definice problému

Co je problémem- absence ve škole, závadová parta, trestná činnost

Jaké osoby problém zahrnuje – především matku a otce

Role a postoje osob v problémovém systému – Matka je spíše pasivní, nerada řeší problémové situace. Otec chtěl děti od začátku do péče, dostal je, ale s nástupem problémového chování situaci nezvládl.

Příčiny problému – Neustálé střídání péče, nestabilita rodinného prostředí. Jana si našla partu, kde si kompenzovala to, co doma neměla.

Sledování postupného vývoje situace – začínající problémy situujeme již na základní školu, důležitý mezník byl rozvod rodičů, střídání péče, rozhodování s kým chce žít, diagnostický ústav a následně výchovný ústav.

Co dívka preferuje, kam směřuje – nemá jasné představy o své budoucnosti, ale ví, že v ústavu do 19 nevydrží.

5.3.2 Zhodnocení rodinného prostředí

Neustálé střídání péče evidentně Janě nespědí, nemá pocit jistoty a zázemí a potřebovala ho někde získat, proto si našla partu. Rodiče nebyli schopni mezi sebou komunikovat a vymezit si jasně, jak bude vypadat péče o děti, Jana měla roli prostředníka, která ji zprvu nevadila, ale později začala situace zneužívat.

5.3.3 Intervenční postup

Po vloupání se do stánku byla Janě uložena podmínka a veřejně prospěšné práce, to splnila. Poté byla na základě předběžného opatření poslána na diagnostiku do diagnostického ústavu, mezitím proběhl soud a ten Janě nařídil ústavní výchovu do 19 let.

5.3.4 Využití intervenční prostředky

Kurátor pro mládež- Otec s ním spolupracoval, snažil se Janu motivovat k návštěvám, ale bohužel celou situaci nezvládal.

Trestní opatření- Veřejně prospěšné práce.

Ochranná výchova - Jana byla umístěna do diagnostického ústavu a později do výchovného ústavu.

5.3.5 Vhodná intervence

Primárně měla být ošetřena výchova Jany, tak aby bylo jasné, kde bude vyrůstat, nedocházelo by k nestabilitě a následné kompenzaci tohoto nedostatku. V momentě, kdy se začaly problémy projevovat i ve školní absenci, mohla jít škola po příčinách Janina

chování a možná předejít dalším problémům. Je evidentní, že nikdo nekontroloval, jak dívka tráví svůj volný čas, mohlo být využito služeb nějakého nízkoprahového zařízení nebo mohla být dívka zařazena do některého z podporujících projektů. V dokumentaci není zmínka o dohledu probačního pracovníka, pokud tomu tak nebylo, mimo uloženého trestu by dohled a s tím spojená systematická práce s Janou byla vhodná. Jana je nyní v ústavní výchově, ale ví, že tam nevydrží, chce se vrátit domů. V tomto případě je důležitá sanace rodiny, aby rodina zvládla návrat Jany domů a samozřejmě by bylo dobré začít s dívkou pracovat na tom, aby ona zvládla chod rodiny a přizpůsobila se mu.

5.4 RADKA 16

Radka pochází z rozvedené rodiny. Má jednoho bratra. Nejprve byla v péči matky, ale později byla matka rodičovské zodpovědnosti zbavena a otec je ve výkonu trestu a o děti se nemůže postarat. Matka byla dlouhodobě hospitalizována v nemocnici, o Radku a jejího bratra se neměl, kdo postarat. Děti byly umístěny do dětského domova. Dalším šetřením se ukázalo, že matka nemá s dětmi, kde bydlet a byla jim nařízena ústavní výchova. Matka s tím ale nesouhlasila, soud jí ovšem potvrdil. Radka se z návštěv vracela ve špatném stavu (zavšivená, svrab apod.) Radka přestává chodit do školy, stýká se se závadovou partou a začíná užívat pervitin. Matka se zdržuje na neznámé adrese v zahraničí, o dceru se dlouho nezajímala, střídala partnery, vdávala se za ně a pak se vracela k předchozím mužům, čímž neustále střídala bydliště. Před několika lety se provdala za staršího muže, který ji za Radkou vozil a kontakt se začal obnovovat. Soud matce vrátil rodičovskou zodpovědnost a ona usilovala o zrušení ústavní výchovy, která byla dceři nařízena. Radka k matce nechtěla, neuměla jazyk, nikoho tam neznala. Časem se situace změnila. Radka začala za matkou jezdit, začala navazovat kontakty s partnery matky a zároveň začaly v rodině neshody. Po jedné žárlivé scéně, matka opustila byt, který Radka ve vzteku podpálila, to přiznala až zpětně, oficiálně jí to nebylo prokázáno. Radka byla převezena do České republiky do dětského domova. Radka má problémy s docházkou ve škole, hrozí jí vyloučení. Našla si přítele, za kterým utíká.

5.4.1 Definice problému

Co je problémem – absence ve škole, závadová parta, užívání pervitinu

Jaké osoby problém zahrnuje - především matku

Role a postoje osob v problémovém systému - matka spíše upřednostňuje své zájmy

Příčiny problému – za primární příčinu můžeme považovat rodinu, která nebyla schopna poskytnout adekvátní a podnětné prostředí. Radka vyrůstala v ústavním prostředí. Stýká se se závadovou partou, podobně jako u dalších případů, zde docházelo ke kompenzaci jistoty v tom, že někam patří. Užívání pervitinu pravděpodobně inicioval životní styl party. Radka se po určité době vrátila matce do péče. Matka již nebydlela na území ČR, Radka byla nucena se adaptovat na cizí prostředí, nikoho tam neznala a neuměla jazyk. U Radky docházelo ke střídání péče mezi ústavem a vlastní matkou, což mohlo zapříčinit určitou rozkolísanost. Radka hledá útěchu jinde.

Sledování postupného vývoje situace - tíživá situace doma vedla k tomu, že se Radka poměrně brzy dostala do ústavní výchovy. Matka střídavě dostávala děti zpět do péče a preferovala zrušení ústavní výchovy. S Radkou narůstaly výchovné problémy a později i problémy s matčíným přítelem.

Co dívka preferuje a kam směřuje - Radka je zmatená, neví, co chce. Drogy už prý neužívá a s přítelem není.

5.4.2 Zhodnocení rodinného prostředí

Rodiče mají oba dva problém postarat se o svůj vlastní život. Nezvládají postarat se o základní potřeby dětí. Otec je od rodiny separován, není s dětmi v kontaktu. Matka se snaží, aby jí děti zůstaly v péči, ale není schopna jim vytvořit adekvátní zázemí pro jejich vývoj. Začínají výchovné problémy, není zde nikdo, kdo by s Radkou pracoval.

5.4.3 Intervenční postup

Jako první a jediný využitý intervenční prostředek byla ochranná výchova, formou péče v dětském domově, a to proto, že se o děti nemá kdo postarat. Matka sice byla z nemocnice propuštěna, ale neměla vhodné zázemí, kde by děti mohly být.

Využité intervenční prostředky

Kurátor pro mládež - byl Radce přidělen až v době, kdy se rozhodovalo o ústavní výchově. Jako preventivní článek nepůsobil.

Ochranná výchova - zvolena formou dětského domova.

5.4.4 Vhodná intervence

V situaci této rodiny se zdá ústavní výchova jako logické řešení, vzhledem k tomu, že nebyl nikdo, kdo by se o děti postaral. Je zde evidentní snaha ze strany matky získat děti zpět. Důvodem, proč se děti nevrátily zpět k matce, je to, že neměla dostačující zázemí. Otázkou zůstává, zda by pro Radku a jejího bratra nebylo lepší zůstat u matky a zaměřit se na pomoc v její tíživé situaci. Můžeme zde pozitivně ohodnotit přístup matky, získat děti zpět. V této fázi by bylo vhodné navštívit nějaké specializované zařízení a poradit se o možnostech, jak situaci řešit. Existují azylové domy pro děti s matkami. Je pravděpodobné, že kdyby sociální odbor viděl snahu z matčiny strany, situace se mohla ubírat jiným směrem, mohou to být ale jen spekulace. Radka se potýká s problémy s drogami, je důležité tento problém nějak uchopit, formou pobytu v nějakém zařízení pro mladistvé či ambulantně. V momentě, kdy docházelo k problémům s matčíným přítelem, bylo by vhodné obrátit se na poradenskou službu, která by vymezila vztahy v rodině. Pokud by se situace neuklidnila lze využít terapeutické služby pro celé rodiny. Někdo musí převzít za Radku odpovědnost a monitorovat její chování.

5.5 ŽANETA 16

Žaneta pochází z romské rodiny. Rodiče Žanety se před několika lety rozvedli a děti byly svěřeny do péče matky. Otec se s dětmi dlouhodobě nestýká a na výchově se nijak nepodílí. Matka je v evidenci ÚP a z druhého manželství má ještě dvě další děti, se kterými se Žaneta nesnese. Problémy s Žanetou začaly asi před dvěma lety, kdy byl Žanetě nařízen dohled probačního pracovníka pro spáchání trestného činu loupeže. Žaneta vytrhla z ruky jiné osoby mobilní telefon, při přetahování o něj udeřila poškozenou tak, že jí zlomila klíční kost. Na Žanetu dohlíží probační pracovník doposud. Matka si stěžovala na nezvladatelné chování své dcery, má nepřiměřené reakce a v určitých situacích je až agresivní. Žaneta začala navštěvovat klinického psychologa a později i dětskou psychiatricku. Chování se částečně zlepšilo, ale po nějaké době se vše vrátilo ke starému. Matka podala návrh na nařízení ústavní výchovy, ale při jednání návrh vzala zpět. Proti Žanetě bylo zahájeno trestní stíhání pro provinění neoprávněného užívání cizí věci

formou spolupachatelství, stíhání bylo zastaveno a Žaneta si odpracovala čtyřicet hodin veřejně prospěšných prací. Matka výchovu dcery nezvládá, Žaneta ji absolutně nerespektuje, utíká z domova, toulá se se závadovou partou, vůči matce a sourozencům se chová agresivně, vyhrožuje sebepoškozením, jednou došlo k podřezání žil. Žaneta je umístěna do diagnostického ústavu, kde čeká na soudní rozhodnutí.

5.5.1 Definice problému

Co je problém- Žanetina trestná činnost, agresivita, sebepoškozovací tendence, závadová parta, absence ve škole.

Jaké osoby problém zahrnuje - především matku.

Role a postoje osob v problémovém systému – matka nezvládá dceřino problémové chování, snaží se svým způsobem situaci řešit.

Příčiny problému - Žaneta vyrůstá bez otce, matka je na děti sama. Pravděpodobně za problémy stojí neuspokojící situace doma, matka je bez práce, otec se k Žanetě nehlásí a vyrůstá s nevlastními sourozenci, se kterými nedokáže vyjít. To vše a mnoho další aspektů, které jsou uvnitř rodiny, a které nevidíme, zřejmě vedou k příčinám jejich problémů. Matka je nestabilní a neustále mění svá rozhodnutí.

Sledování vývoje situace - Rozvod rodičů a přerušení kontaktu s otcem. Žaneta začíná páchat trestnou činnost, matka situaci nezvládá situaci, hledá opatření, která pak vzápětí mění. Žaneta je v péči lékařů. Zdá se, že situace se stabilizuje, ale s Žanetou se vlečou problémy dále. Matka výchovu přestává zvládat a Žaneta začíná být nezvladatelná, je umístěna do diagnostického ústavu.

Co dívka preferuje a kam směřuje – Žaneta by se chtěla k matce vrátit a začít chodit do školy.

5.5.2 Zhodnocení rodinného prostředí

Žaneta vyrůstá v rodině s absencí otce, který se od rodiny separoval, není v kontaktu ani s matkou ani s dětmi. Matka má problémy najít si práci. Žaneta nevidí v matce autoritu a jinou ve svém okolí nemá. V rodině nefungují žádní další členové.

5.5.3 Intervenční postup

Žanetě byl po spáchání trestného činu loupeže uložen dohled probačního pracovníka. Vzhledem ke zhoršujícímu stavu situace začala navštěvovat psychologa a psychiatra. Žanetě to na nějakou dobu pomohlo, ale po čase začaly opět problémy, otázkou je co bylo spouštěcím mechanismem. Matka podala návrh na ústavní výchovu, ale později ho vzala zpět. Žaneta byla stíhána za spolupachatelství a vykonávala veřejně prospěšné práce. Žanety výchovné problémy se stupňují a je umístěna do diagnostického ústavu, kde čeká na soud.

5.5.4 Využití intervenční prostředky

Výchovné opatření -dohled probačního pracovníka

Trestní opatření -Veřejně prospěšné práce

Ochranné opatření -Diagnostický ústav.

Vyhledání odborné pomoci (psychologický a psychiatrický zásah)

5.5.5 Vhodná intervence

V Žanetině případě je využito více intervenčních prostředků, což je pozitivní. V momentě, kdy rodina procházela těžkým obdobím (rozvod rodičů, odloučení otce, matka neměla zaměstnání), měl být zahájen monitoring vývoje rodinné situace a případná pomoc. Vzhledem k tomu, že toto opatření nebylo využito, se problémy začaly stupňovat, až došlo ke spáchání trestného činu. Dohled probačního pracovníka, který trvá dodnes, je adekvátní řešením. Žaneta byla v psychologické a později i v psychiatrické péči, to je určitě dobré řešení. Důležitá je spolupráce a pomoc rodičům, tak jako ve většině případů. Matka Žanety potřebovala systematickou pomoc, jak tedy se zajištěním rodiny jako takové, tak se zvládáním výchovy. Žaneta je nyní v ústavní péči, do budoucna se musí ošetřit rodinné prostředí, pracovat s matkou i Žanetou a dále využívat intervenční prostředky.

ZÁVĚR

Delikventní chování mladistvých má multifaktoriální charakter, ale ze své praxe si dovolím říci, že jeden z faktorů je nejsilnější, je to rodina. Bohužel ve většině případů se jedná o pasivní přístup rodičů, kterým často problémy spojené s dítětem překáží, ale najdou se i ti, kteří by byli schopni situaci řešit, kdyby věděli jakým způsobem a znali své možnosti. Zním dost případů, kdy by se včasným zásahem dalo delikventnímu jednání předejít. Je obecně známo, že je důležitá iniciativa rodičů problém řešit, pokud tedy chybí, znamená to, že by ji měl převzít někdo jiný. Pokud selže rodina, měl by existovat někdo, kdo ji v zásadních věcech zastoupí a vývoj jedince tím nebude ohrožen. To, co bych označila za alarmující je čas mezi prvními projevy patologického chování a následné delikvence. Ten čas je dlouhý a nevyplněný a měl by být, co nejkratší. Je důležité využít co nejvíce preventivních a intervenčních opatření a ústavní výchovu klást až na poslední místo. Při psaní této práce jsem si promítala kolik času, reklamy a financí se věnuje na propagaci například čištění zubů. Letáčky jsou téměř v každé instituci, která má něco společného s dětmi. Napadlo mě, že kdyby si například rodiče mohli v čekárně dětského lékaře přečíst, jak rozpoznat první známky patologického chování jejich dítěte, fungovalo by to jako výborná prevence.

Dalším z problémů je nedostatečná a mnohdy žádná následná péče, o které se v práci zmiňuji. Je to námětem k přemýšlení. Kdo by ji měl zajišťovat a proč vůbec nefunguje, ale to by bylo na zpracování další práce. Došla jsem k tomu, že zásadním problémem delikventního jednání mladistvých je selhání rodiny a to z různých příčin. V případě, že k tomu dojde, měla by naše společnost zafungovat na sto procent a pomoci jednak jedinci, tak jeho rodině. Ve své práci jsem se hodně zmiňovala o nenahraditelné funkci rodiny a je to právě ona, která může nejvíce pomoci dítěti, které má sklony k patologickému jednání. Myslím si, že dítě by mělo, pokud to jen trochu jde zůstat v rodině.

SEZNAM LITERATURY

LITERÁRNÍ ZDROJE

ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. Plzeň: A Čeněk, 2006. 256s. ISBN 80-7178-475-3.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. 336s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 272s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O.: *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 352s. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, KOPOLDOVÁ, CHALUPOVÁ, HALÍK.: *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál, 1996. 87s. ISBN 80-7178-064-2.

MATOUŠEK, O.: *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. 185s. ISBN 978-80-7667-310-9.

MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384s. ISBN 80-7178-475-3.

SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M.: *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. 792s. ISBN 978-80-7367-368-0.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 872s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů č. 218/2003 Sb.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

<http://www.pmscr.cz>